

Піхтар О. А.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри музичного та
хореографічного мистецтва

ВП «Миколаївська філія Київського
національного університету культури і
мистецтв», м. Миколаїв, Україна

Клюєва С.В.,

провідний концертмейстер кафедри
музичного та хореографічного мистецтва

ВП «Миколаївська філія Київського
національного університету культури і
мистецтв», м. Миколаїв, Україна

РЕАКТУАЛІЗАЦІЯ КОЗАЦЬКИХ ПІСЕНЬ В РЕПЕРТУАРІ СУЧАСНИХ ХОРОВИХ КОЛЕКТИВІВ

Місія митців полягає в розвитку національного мистецтва, яке сприятиме інтегруванню української нації. Це ідея чітко усвідомлюється всіма музичними діячами, завдячуючи чому відбувається зміна типу репертуару, що виконується хоровими колективами в процесі навчальної та виконавської діяльності. В умовах, коли українська культура та ідентичність перебувають під загрозою знищення, зростає значення творів, які надають сил для подальшої боротьби, як фізичної, так і духовної. Розгортання воєнних дій на території України унаочнило важливість мистецтва, що здатне підтримувати людство в найважчі часи. «Під час війни роль мистецтва в житті людини є ще більш важливою, адже воно формується під впливом політичних процесів та істотним чином впливає на свідомість» [4, с. 67].

Саме тому набуває актуальності питання вибору навчального матеріалу, на якому здійснюється підготовка фахівців освітньої програми «Диригентсько-хорове мистецтво (народне)». Зокрема, музичні твори є основою набуття фахових компетенцій майбутніх хормейстерів та артистів хору. Адже саме на основі композиторських авторських творів та народного музичного мистецтва студенти опановують такі компоненти програми, як «Хоровий клас», «Практикум з музично-виконавської діяльності: народний хор», «Фах (диригування)», «Вокально-хорова техніка» та ін. Відповідно, ці ж твори становлять основу виконавського репертуару студентського народного хору та вокальних ансамблів.

Зокрема уваги потребує питання виконання творів, які тематично та жанрово-стилістично сходять до козацьких пісень. Моніторинг репертуару сучасних колективів виявляє тенденцію до реактуалізації козацьких пісень. У піснях, що належать до цієї групи творів, міститься той ідейний зміст, що корелює з боротьбою сучасних українців.

Виконавсько-інтерпретаційні версії козацьких пісень досліджувалися сучасними авторами Н. Нарожною, О. Сіненко, Н. Регешою. Значення хорового репертуару висвітлюється В. Чучман. Особливості козацьких пісень розкриваються Л. Єфремовою.

Хоча обробки народних пісень і раніше входили до репертуару хорових колективів, проте наразі активізувався інтерес до козацьких пісень. Ці твори становлять основу духовного спадку нашого народу. У піснях, що належать до цієї групи творів, міститься той ідейний зміст, що корелює з боротьбою сучасних українців. Зазначимо, що до козацьких пісень належать композиції, які були створені за часів українського козацтва. Також до цієї рубрики доречним буде зарахувати й інші пісні, що пов'язані з воєнною тематикою – це солдатські, рекрутські пісні. Цей масив творів фактично був під забороною в радянські часи, зокрема, в період з 1932 року. Їхня циркуляція в музичній практиці сьогодення дає змогу не лише нагадати про них слухацькій аудиторії, а й фактично компенсувати період, коли вони були штучно вилучені з обігу. «Відбувається реактуалізація мистецьких творів, створених у довоєнні часи, що здобувають нового життя. Виникають нові візуальні та аудіальні артефакти, тематика яких висвітлює актуальні для сучасної української культури теми. Основою для них постають фрагменти бойових дій, перемоги та героїчні вчинки, страждання та мрії українського народу» [5, с. 73–74]. Нерідко в процесі функціонування в музичній культурі, давні джерела набувають сучасних рис. Або авторські твори стають популярними та відомими широкому загалу, унаслідок чого вони сприймаються як народні.

Так, наприклад, пісня «Ой, у лузі червона калина», яка стала гімном Українських січових стрільців, за однією з дослідницьких гіпотез була створена Степаном Чарнецьким або Михайлом Гайворонським на початку ХХ століття, а в останні десятиліття в ній додалися нові куплети. «Ця пісня стала народною, загальновідомою та такою, що є символом боротьби українського народу. Наприкінці 1980-х років до пісні було додано ще один куплет – «Не хилися червона калина», авторами якого стали Надія Світлична та Леопольд Яценко. Саме в такій версії її виконав та записав хор «Гомін»» [3, с. 121].

Музичні особливості козацьких пісень дають змогу розділити їх на декілька груп за принципом виконавства, темпом, характером тощо. Це гуртові похідні (маршові), ліричні сольні-хорові, сольні ліричні, багатоголосі сольні-хорові. Настільки значна диференціація творів зумовлена й відмінністю їхньої тематики. Основні сюжетні мотиви в піснях – боротьба з ворогами, проводи козака до війська і труднощі подорожування, поради батьків, розлучення з рідними й коханою дівчиною, передбачення подальшої долі, полон, перебування у в'язниці, втеча з неволі, військовий побут, туга за рідною домівкою, смерть на чужині. Окреме місце в сюжетах посідає образ коня – вірного товариша в бою і мандрах. Їхня тематика ілюструє всі етапи життя, боротьби й навіть смерті воїна. Унаслідок цього стає зрозумілим, що до цієї групи належать фактично всі твори, які стосуються військової справи.

Проаналізувавши той масив творів, які використовуються під час підготовки фахівців освітньої програми «Диригентсько-хорове мистецтво (народне)» та їхнього концертного виконавства, можна простежити циркуляцію масиву козацьких пісень, які, однак, по-різному інтерпретуються. Це можуть бути обробки народних пісень, аранжовані для хорового складу, що є найбільш поширеним жанром. Знаковими стали пісні, у яких йде мова про козацьку силу, мужність, славетні перемоги.

Багато хороших колективів, як професійних, так і навчальних, звернулися до пісні «Пливе кача по Тисині». Будучи музичним символом пам'яті тим, хто загинув під час Революції Гідності на Майдані, вона актуалізувалась і під час війни в Україні. «Пісня «Пливе кача по Тисині» є піснею, що в культурі ХХІ століття набула особливого значення. Вона стала символом боротьби українців за свободу, трагічної загибелі героїв, які не зламались, прагнучі до останнього відстоювати власні ідеали заради майбутнього» [2, с. 123–124]. Це рекрутська пісня, яка в тематичному плані може бути визначена, як поховальна. Тужлива лемківська пісня була віднесена у 2014 році до Параду Дня Незалежності України. Її виконували провідні українські (Чоловіча хорова капела ім. Л.М. Ревуцького, Заслужений академічний Закарпатський хор), а також закордонні колективи. Зокрема у 2022 році її заспівав Камерний хор Університету імені Адама Міцкевича (AMU Chamber Choir -Познань, Польща). У різних інтерпретаціях пісні незмінним є використання базових компонентів – інтонаційно-ритмічної організації тощо. Так само стабільним чинником лишається образно-сміслові навантаження композиції.

Отже, вкрай актуальним завданням сучасної музичної педагогіки є перегляд навчального репертуару, який використовується в процесі підготовки фахівців освітньої програми «Диригентсько-хорове мистецтво (народне)». Вибір композицій має здійснюватися у такий спосіб, аби розвивати артистизм молодих виконавців, відповідати запитам слухацької аудиторії та загальній стратегії просування українського мистецтва. Моніторинг репертуару сучасних колективів виявляє тенденцію до реактуалізації козацьких пісень. Група творів, які сюди віднесені, характеризуються різними виконавськими та музичними особливостями, проте в тематичному плані вони охоплюють різні сторони життя козаків, солдатів, воїнів.

Список використаних джерел:

1. Єфремова Л. О. Козацькі пісні. *Енциклопедія Сучасної України: онлайн-версія* / редкол.: І. М. Дзюба та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2013. URL: <https://esu.com.ua/article-8097>.
2. Регеша Н. Виконавсько-інтерпретаційні версії пісні «Пливе кача по Тисині». *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Музика в діалозі із сучасністю: освітні, мистецтвознавчі, культурологічні студії» / Materials of the International scientific-practical conference «Music in dialogue with the modernity: studios of educational, art history, culturological»*. Київ: КНУКіМ, 2022. С. 123–124.
3. Сіненко О.О., Нарожна Н.І. Виконавські інтерпретації пісні «Ой у лузі червона калина». *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*

«Музика в діалозі із сучасністю: освітні, мистецтвознавчі, культурологічні студії» / *Materials of the International scientific-practical conference «Music in dialogue with the modernity: studios of educational, art history, culturological»*. Київ: КНУКіМ, 2022. С.120–122.

4. Тормахова А. М. До проблеми взаємодії мистецтва та політики в контексті сучасної культури. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури й мистецтв: наук. журнал*, 2022. № 2. С. 64–68.

5. Тормахова А.М. Мистецькі практики під час війни: український вимір. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*, 2022. Випуск 41. С. 70–75.

Сапак Н.В.,

кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри дизайну ВП «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв», м. Миколаїв, Україна

АРХІТЕКТУРА МИКОЛАЄВА КІНЦЯ ХVІІІ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ В КОНТЕКСТІ ГОЛОВНИХ ХУДОЖНІХ СТИЛІВ

Архітектурний вигляд Миколаєва почав формуватися з часу заснування міста. В його планувальній схемі та головних спорудах багато спільного з містами Півдня України, які також було засновано в останні десятиліття 18 ст. В архітектурі південних міст віддзеркалились характерні риси що панували в містобудуванні доби класицизму, зокрема: регулярне планування, чітка геометрична побудова кварталів, використання класичної ордерної системи.

В плануванні та розбудові Миколаєва активну участь брали військовий інженер І.Князєв, архітектори В.Ванрезант, П.Неєлов, Ф.Вунш. Існує припущення, що керівництво або консультування здійснював відомий архітектор І.Старов. Завдяки ним в місті вже в перші десятиліття сформувався громадський центр, з'явилися споруди на головній площі та прилеглих вулицях. В перших планах було виділено чотири широких проспекти. Це поздовжні паралельні вулиці Херсонська, Рибна, Погранична та, перетинаючи місто, Садова, яка стала межею адміністративної частини та слобідки.

Головна частина міста від вулиць Адміральської до Херсонської та від Садової до Артилерійської забудовується громадськими та житловими будинками. Особливого значення набуває вулиця Адміральська. Вона стає парадно-адміністративною з головною Магістратською (Соборною) площею. На площі з'являються Адміралтейський собор, будівлі міського магістрату і управи, контори над портом. Нажаль ці споруди не збереглися.

Мета дослідження полягає у визначенні характерних ознак великих стилів кінця ХVІІІ - початку ХХ ст. на підставі існуючих споруд міста, що складають обличчя сучасного Миколаєва.